Opłatę pocztową uiszczono ryczałtem.

Цана асобнага нумару 20 грош.

Адрэс рэдакцыі і адміністрацыі: **Вільня, Віленская вул. 12, п. 6.** (Wileńska 12, m. 6).
Рэдакцыя адчынена ад **12** да **2** г. штодня апрача сьвяточных дзён.
Адміністрацыя ад **9** да **3** г.

Падпіска на **адзін месяц** з дастаўкай да хаты **2 зл.** Для заграніцы ўдвая даражэй.

ІСКРА

Выходзіць тры разы у тыдзень.

Перамена адрэса 30 грошы.

Няпрынятыя ў друк рукапісы назад не вяртаюцца. Аплата надрукована га залежыць ад Рэдакцыі.

Цана абвестак: перад тэкстам 25 грош., сярод тэксту 20 грош. і на 4 стр. 15 гр., за радок пэтыту ў 1 шп.

№. 7. Вільня, Субота, 27-га чэрвеня 1925 г. Год І.

Перастройка фронту.

Зямельная рэформа ў Польшчы, якую мае *замяніць* выпрацаваны ўрадам закон аб парцэляцыі і асадніцтве, займае ў гэты мамэнт усе партыі і групы як у Сойме, так і ў грамадзянстве. Урад за ўсякую цану хоча ратаваць польскіх абшарнікаў,—вымагаючы ад іх, як „дабравольнае ахвяры“, толькі невялікае часткі іх зямлі, якая, датаго мае быць ужыта перад усім дзеля засяленьня „Крэсаў“ *польскімі асаднікамі.*

Ясна, што гэтак пастаўленая справа разьвязаньня зямельнага пытаньня, пазбаўляючы беларускае і ўкраінскае сялянства магчымасьці здабыць так неабходную яму, ад вякоў паліваную мужыцкім потам, зямлю, — мае *ня толькі сацыяльнае значэньне,* але і *нацыянальнае.* А ў сувязі з гэтым бачым цікавыя крокі, зробленыя польскім урадам у яго нацыянальнай палітыцы.

Справа ў тым, што ў Сойме *проці* ўрадавага закону аб парцэляцыі і асадніцтве выступаюць—побач з беларусамі і ўкраінцамі — ня толькі польскія радыкальныя партыі, якія хочуць, каб польскі селянін дастаў *больш,* чым яму суліць урад, але і прадстаўнікі польскіх абшарнікаў, якія хочуць даць *менш,* чым урад — за ратунак панскіх двароў ад поўнае ліквідацыі—вымагае сёньня ад іх. Дык лёсы гэтага закону—вельмі няпэўныя.

Разьлічаючы, што разам з беларусамі і ўкраінцамі могуць галасаваць *проці* закону і другія меншасьці—жыды і немцы, урад і надумаў разьбіць гэту еднасьць „меншасьцяў“ і прыцягнуць на свой бок перад усім *жыдоў**). І вось—за нейкія, дагэтуль падробна няведамыя абяцанкі ўраду жыдоўскім дэпутатам, — жыдоўскі пасольскі клюб гатоў перайсьці на бок ураду, пакінуўшы старое сяброўства з апазіцыяй.

Паўтараецца тое, што ў сваім часе зрабіў урад ген. Сікорскага. Ген. Сікорскі, як цяпер браты Грабскія, абяцаў беларусам і ўкраінцам здаваленьне іх зусім слушных культурна-нацыянальных дамаганьняў, і за гэта беларускі і ўкраінскі клюбы даволі лёгкамысна і неаглядна падтрымалі яго ўрад сваімі галасамі. Але, як толькі ўрад ген. Сікорскага ўмацаваўся, дык зараз-жа „забыўся“ аб усіх сваіх абяцанках і пасулах, ды пачаў па старому вясьці палітыку ўціску беларусаў і ўкраінцаў.—Мы ня ведаем, ці тое-ж зробяць цяпер браты Грабскія з жыдамі, — але такі канец выдаецца нам вельмі магчымым: пасьля правядзеньня ўрадавага закону аб зямлі ў Сойме галасамі жыдоўскіх дэпутатаў, з „вольнасьцямі“ для жыдоў можа стацца тое, што сталася з „знамянітымі“ языковымі законамі для беларусаў і ўкраінцаў, — законамі, якіх пры іх выданьні зусім дарэмна так зайздросьцілі нам жыды: яны-ж на практыцы зьведзены да нуля....

Выхад жыдоў з „меншасьцёвай“ апазіцыі выклікае вельмі паважную перамену ў укладзе партыйных сіл у Сойме. Адаб‘ецца ён, трэба думаць, і на ўнутраным жыцьці „меншасьцёвых“ клюбаў.

Дагэтуль, як ведама, клюбы нацыянальных меншасьцяў, ідучы адзіным фронтам проці варожае да „меншасьцяў“ палітыкі польскае дзяржавы, злучалі—кожын у сабе — усе палітычна-сацыяльныя групы сваей нацыянальнасьці. Цяпер, пасьля разьбіцьця адзінага фронту „меншасьцяў“, пачынаюць разьбівацца і паасобныя нацыянальныя клюбы.

Яшчэ раней група найбольш радыкальных сацыяльна дэпутатаў выступіла з агульна-украінскага клюбу. Цяпер, як паведамляе П. А. Т. (--беспасрэднага паведамленьня ад нашых дэпутатаў мы йшчэ ня маем), з беларускага пасольскага клюбу выйшлі дэпутаты: Браніслаў Тарашкевіч, Пётр Мятла, Сымон Рак-Міхайлоўскі і Павал Валошын, якія стварылі асобную парляманцкую фракцыю пад назовам *„Беларуская Сялянска-Работніцкая Грамада“.*

Новая фракцыя, пэўне-ж, апублікуе сваю дэклярацыю, выясьняючы прычыны гэтага кроку і праграму сваей далейшай працы. І мы, не ўваходзячы пакуль-што ў ацэнку таго, што сталася, адзначаем гэты факт, як праяву перастройкі палітычных групіровак у Сойме наагул. Перастройка гэтая, трэба думаць, будзе адбывацца ўжо не паводле нацыянальнага прынцыпу, а *сацыяльнага.*

А гэта—йшчэ адзін знак, што ў Польшчы наагул *барацьба сацыяльна-клясавая* пачне адыгрываць вялікшую ролю, да чаго няўхільна вядзе ўсё цяжэйшы *эканамічна-гаспадарчы крызіс.*

*) Трэба тут адзначыць, што жыдоускі клюб складаецца выключна з прадстаунікоу жыдоускае буржуазіі.

Эканамічная вайна Нямеччыны з Польшчай.

Чым далей, то ў усё хутчэйшым тэмпе выходзіць Эўропа з таго штучнага, ненармальнага, фантастычнага сьвету, у які загнаў яе Вэрсальскі Трактат, створаны панічным, сьмяротным страхам слабасільнай Францыі перад пабітай, але непераможанай Нямеччынай. Пабілі Нямеччыну супольнымі і саюзнымі сіламі дзесятак наймагутнейшых дзяржаваў сьвету, а абавязак вартаваць пабітую, утрымліваць яе ў стане бяссільля — усе пакінулі пасьля амаль не адну Францыю! Дык і трэба было стварыць такія варункі ў Эўропе, каб зусім перавярнуць уверх нагамі заўсёды ў прыродзе, і ў палітычным жыцьці істнаваўшы натуральны лад—**вольнай канкурэнцыі...** Вольная канкурэнцыя, з бязьлітаснай і няўхільнай у ёй перамогай біалягічна, эканамічна і духова мацнейшага,—як гэта ні смутна для слабейшых,—адзіны пакуль-што і найпэўнейшы шлях і залог прагрэсу.. І спыніць яе, спыніць барацьбу, стварыўшы штучную сыстэму нейкіх „вечных правоў“ і „вечных прывілеяў“—блудная, хворая думка,—фантастычная задача...

Менш усяго гэта можна зрабіць якраз тымі мерамі і спосабамі, якімі праз увесь час, пасьля перамогі, карысталася Францыя.—Найблуднейшым спосабам утрыманьня перамогі і перавагі ў нашы часы зьяўляецца якраз той, які выбрала Францыя з сваімі васаламі: спосаб **ваеннай сілы.** Каму ня ясна цяпер, пасьля вайны, што ўтрымліваньне вялікіх гатовых арміяў—гэта ж найпэўнейшы спосаб руйнаваньня краю, рабленьня яго няздольным вытрымаць сколькі — небудзь даўжэйшую вайну?!.. Мілітарызацыя краю—найпэўнейшы спосаб якраз—**прайграць вайну,** да якой гатуешся...

І вось на нашых вачох праходзіць гэты штучны і фантастычны пэрыяд сусьветнай гісторыі; яе „антракт“ канчаецца, і няўхільныя правы вольнай канкурэнцыі пачынаюць трыўмфаваць ізноў... І ізноў, як да вайны,—у цэнтры эўрапэйскага жыцьця становіцца найбольш малады, найбольш моцны і творчы з усіх бакоў, непераможны арганізм — Нямеччына...

Нямеччына захоплівае ізноў, як да вайны, ініцыятыву эканамічную і палітычную ў свае рукі, спрытна карыстаючыся, як і да вайны,—непрымірымымі супярэчнасьцямі англійскіх і французскіх інтарэсаў, і—зусім спакойна, неабмыльна—вырахавана і напэўна б‘е — на ўсіх сусьветных пляцоўках.—Англію французскімі рукамі, а Францыю — англійскімі... Найцікаўней, што як Францыя, так сама і Англія добра разумеюць і зусім ясна бачаць гэта. Але—усе-ж такі зрабіць нічога ня могуць. Коратка кажучы, цяпер прыходзіць **гістарычная чарга.** Нямеччыны — „заняць свае мейсца пад сонцам“ і — сказаць свае слова сьвету.. Бо **Нямеччына—мае што сказаць і зрабіць...**

На нашых вачох пачынаецца барацьба Нямеччыны і, так сказаць, на другарадным пляне—у больш „правінцыяльным кутку“ Вэрсальскай Эўропы—**барацьба яе з Польшчай.**

На гэтым другарадным пляцдарме патроху спыняюцца тыя штучныя варункі, у якія была пастаўлена „натуральная канкурэнцыя“. Апошняя ўваходзіць у свае правы і адразу паддае вялікай бязлітаснай спробе—запраўдную сілу і трываласьць усяго, што стварылася ў гэтым кутку, у гэтых „інспэктах“—за гэтыя гады яе адсутнасьці...

---

10 студня скончыўся тэрмін тых аднабокіх эканамічных прывілеяў для ўсіх саюзьнікаў—коштам Нямеччыны, якія былі прымусова накінуты апошнай трактатам.

15 чэрвеня скончыўся тэрмін таксама прымусовага „дагавору,—аб бязмытным увозе ў Нямеччыну польскага вугальля і железа, які быў накінуты Нямеччыне пасьля падзелу Сілезіі, у 1922 годзе.

Нямеччына кінула вызаў; Польшча, можа, лішне пасьпешна і лёгка, прыняла яго... Як заўсёды бывае, нападаючы, выбраўшы самы найбольш выгадны для яго мамэнт, сам, мае ўжо дзеля гэтага вялікую перавагу...

Сам міністар таргоўлі і прамысловасьці Польшчы сцьвярдзіў у сваім экспозе журналістам, што „сучасны мамэнт для Польшчы—з пагляду на гаспадарчы крызыс, а асабліва дзеля ад‘емнага таргавага балянсу,—выняткова некарысны“ — дзеля эканамічнай барацьбы з Нямеччынай... Дык перад усім ясна, што Польшча **не прыгатавалася** зусім да барацьбы, веручы ў „вечнасьць“ сваіх прывілеяў, у „усемагутную“ Францыю, ды ў „зруйнаваньне назаўсёды“ Нямеччыны; ясна і тое, што **Нямеччына добра прыгатавалася** і б‘е „наверняка“...

Справа ў тым, што, адабраўшы ў Нямеччыны і аддаўшы Польшчы Верхнюю Сілезію, саюзьнікі змусілі Нямеччыну — у мэтах, каб Польшча магла ўтрымаць гэты багаты вугальлем раён,— да бязмытнага пропуску ў Нямеччыну вугальля з польскай часткі Сілезіі.

І вось цяпер урадавы вугальны камісар Нямеччыны **зачыніў нямецкую граніцу для польскага вугальля.**

Які гэта ўдар для Польскай Сілезіі, для польскай дзяржаўнай гаспадаркі наагул, зразумее кожны, калі даведаецца, што каменнае вугальле—**адзін з галоўных прадметаў вывазу Польшчы,** і што галоўная частка гэтага вывазу ішла якраз **у Нямеччыну.** Сам міністар падаў такія лічбы: з усяго вывезенага за першы квартал гэтага году вугальля ў колькасьці 2430 тысячаў тонн—у Нямеччыну пайшло 1433 тысячы тонн, гэта значыць шмат **больш паловы** ўсяго вывазу. А калі прыняць пад увагу, што для сваей патрэбы Польшча пакідае вугальля вельмі мала, дык можна сказаць прыблізна, што вугальная прамысловасьць Польшчы амаль нэ напалову працавала дагэтуль **дзеля Нямецкага рынку.** І вось гэты рынак раптам і адразу—„неспадзевана“ зачынены.. Гэтым перад усім катастрафічна павялічываецца **безработцьце ў Польшчы,** і без таго ўсё больш пагражаючае эканамічнаму ладу і сацыяльнаму міру ў краі. Гэтым катастрафічна пагаршаецца і без таго ўжо небясьпечна-дрэнны балянс краю, — павялічваецца яго гаспадарчы дэфіцыт, грозны для фінансавай раўнавагі краю.

Міністар пацяшае тым, што ўрад ужо „пачаў... шукаць новых рынкаў для польскага вугальля, якое калісьці (!) знойдзе для сябе спажыўца заграніцай“.. Можа, калісь і знойдзе, зразумела... Якую надзею рэальную запраўды можна на гэтыя рынкі мець **цяпер,**—бо-ж справа гэтая — актуальная — **пільная,** ляпей за ўсё кажуць паданыя паслом Дыамандам даныя аб вугальнай „кан‘юнктуры“ наагул у Эўропе ў сучасны мамэнт.

„На жаль (для Польшчы), вугальля цяпер **вялікі лішак на ўсім сьвеце.** Запасы яго ў капальнях—вялізарныя, і ўсюды работнікаў звальняюць у вугальнай прамысловасьці“. Дык кожны зразумее, што значыць для Польшчы страціць **у гэткі мамэнт** такі вялізарнай ёмкасьці і важнасьці рынак, як нямецкі; зразумее і тое, што можна, праўда, **„шукаць“,** але немагчыма **знайсьці** ў такі час „новыя рынкі“, як абяцуе польскі міністар...

Ужо шмат часу, як цягнуцца ў Бэрліне перагаворы польскай дэлегацыі аб заключэньні тарговага дагавору з Нямеччынай. Перагаворы зацягнуліся дзеля таго, што Нямеччына мае **сілу**, а Польшча мела—**прывілеі**.. Дык Нямеччына хацела дачакацца, пакуль найважнейшы з гэтых прывілеяў страціць сваю моц... Цяпер адразу тон нямецкай дэлегацыі падняўся на цэлую актаву.. Нямеччына ставіць такія варункі для гэтага дагавору, на якія Польшча йсьці ня хоча, — варункі ня толькі эканамічныя, але і палітычныя.

Нязвычайна цікава, якія-ж гэта варункі, на якія так абураецца прывыкшая да „вэрсальскага жыцьця“ Польшча?

Абураюць польскі дзяржаўны гонар, „сувэрэннае“ яго самапачуцьцё перад усім—„палітычныя“ варункі: каб Польшча спыніла той сталы тэрор, пад якім жывуць у Польшчы польскія грамадзяне немцы,—каб яна спыніла экспрапрыяцыю зямлі нямецкіх каляністаў у Пазнані і высяленьне адтуль даўных жыхараў, заявіўшых сябе нямецкімі грамадзянамі.

Але-ж гэткае „маральнае разбраеньне“—зусім зразумелы і ўступны варунак дабрасуседзкіх гаспадарчых адносінаў, якія патрэбны перад усім дзеля тарговага дагавору!

Яшчэ цікаўней і важней чыста гаспадарчы варунак, які ставіць Нямеччына Польшчы. Нямеччына трэбуе ад Польшчы **толькі роўнасьці, толькі роўнапраўнасьці для сябе**; трэбуе таго, што Польшча ўжо дае амаль ня ўсім сваім іншым сябром па тарговым дагаворам — Францыі, Бэльгіі, Румыніі, якія без параўнаньня **менш гаспадарча зьвязаны з Польшчай**; трэбуе толькі таго, што Польшча сама (дагэтуль аднабока) **мела шляхам прымусу** ў Нямеччыне.

І вось якраз гэтая роўнасьць тарговых варункаў для Нямеччыны ў Польшчы, гэтая вольная канкурэнцыя яе ў Польшчы з іншымі дзяржавамі — акажуцца найбольш забойчымі, як для гэтых канкурэнтаў, так сама і... для Польшчы...— Бо тады ўжо цалком увесь польскі рынак пападае пад уладу нямецкіх тавараў. А гэта, зразумела, адразу губіць усялякую гаспадарчую, а затым і ўсякую палітычную зацкаўленасьць Польшчай з боку яе сучасных эканамічных і палітычных саюзьнікаў. — Польшча робіцца тады толькі **эканамічнай правінцыяй Нямеччыны**..

Дык вось, разумеючы гэта, Польшча і адмаўляецца рашуча ад гэтага зусім нармальнага варунку эканамічнай прыязьні, аб якой ідзе кожнаму дагавору...

Якія-ж магчымасьці і пэрспэктывы распачатай барацьбы між Польшчай і Нямеччынай? Хто больш гаспадарча страціць, калі граніцы між абыдвума краямі будуць зачынены іх урадамі для ўзаемнага тарговага абмену?

Польская прэса вельмі страшыць немцаў — стратай важнага польскага рынку для нямецкіх фабрыкатаў і стратай і польскага сыр'я.—Пара лічбаў найляпей адкажа на пытаньне, каму страшней гэтыя страхі.

Возьмем з „Статыстычнага Гадавіку“ Польшчы за 1923 год лічбы яе ўвозу і вывазу.

За 9 месяцаў 1922 году з агульнай лічбы ўвозу ў Польшчу з розных краёў—у суме 3.339.339 тоннаў—з Нямеччыны прышло—2.696.888 тоннаў, ці **больш за 80%**...

З агульнай сумы польскага вывазу ў розныя краі (усяго за тыя-ж 9 месяцаў—4.917.021 тонна)—на долю Нямеччыны прыходзілася 3.078.815 тоннаў, **ці больш за 62%**...

Дык ясна, у якой ня то што вялізарнай, але папросту—**выключнай—набальнай эканамічнай залежнасьці ад Нямеччыны знаходзіцца Польшча.** Забойчасьць гэтай эканамічнай залежнасьці Польшчы ад таго краю, які яна разам з сваей саюзьніцай Францыяй мела права і „сілу“, па думцы гэніяльнага трактату, трымаць у „вечнай“ эканамічнай і палітычнай руіне, дагэтуль паралiжавалася ваенна-палітычнай няволяй Нямеччыны, зьвязанасьцяй яе прымусовымі абавязкамі, наложанымі на яе Трактатам—якраз у галіне яе тарговага абмену...

Цяпер у значнай меры—пакуль—што толькі эканамічна—**Нямеччына вызвалілася.**

Але, можа, хто скажа: калі для Польшчы мае такое вялізнае значэньне тарговы абмен з Нямеччынай, дык значыць і наадварот: ці і для Нямеччыны гэты абмен—таксама і **ў тэй-жа меры**—важны.. Польская прэса так і піша... Але, як часта бывае, робіць і тут вялікую абмылку.

Уся справа—у тым, што па **абсалютным** лічбам, зразумела, абмен між абыдвума краямі аднолькава важны для абодвух. Але, калі гаварыць **аб залежнасьці** Польшчы ад Нямеччыны, а не наадварот, дык трэба яшчэ параўнаваць, якую-ж **адносную** важнасьць мае абмен з Польшчай для Нямеччыны — у параўнаньні з яе, Нямеччыны, тарговым абменам з іншымі краямі. І вось сам П. Дыаманд дае гэтыя вельмі красамоўныя лічбы. Аказваецца, што вываз з Нямеччыны ў Польшчу за першы квартал сёлетняга году прадстаўляў усяго **толькі 5% усяго нямецкага вывазу**, і—7% вывазу Нямеччыны ў эўрапэйскія краі.

З гэтых лічбаў з поўнай яснасьцю вынікае, што будзе з абыдвума краямі, калі паміж імі ўзгарыцца запраўдная мытная вайна і тарговая граніца між імі будзе зачынена.

Нямеччына страціць—5%, ці адну дваццатую частку свайго сусьветнага рынку... А, можа, і нічога ня страціць, бо, калі добра падгатаваліся да вайны, дык мае ўжо замясьціцеля Польшчы...

Але вось **польскі тарговы абмен будзе зусім зруйнаваны**: увоз—на 80%, ці на чатыры пятых, а вываз—на 60%, ці на тры пятых... Знайсьці, навет добра падгатаваўшыся, такія „новыя рынкі“, ці вытварыць у краі тую польскую прамысловасьць, прадуктамі якой жывіла дагэтуль Польшчу Нямеччына,—ну, гэткую задачу шмат лягчэй „вырашыць“ перад мала разумеючай справу, але затое „патрыятычна“ слухаючай, журналістамі — у міністэрскім экспозэ,чым—на практыцы...

Прамова сэн. А. Назарэўскага

на паседжаньні Сэнату 17./VI.—1925 г.—у часе дыскусіі аб бюджэце міністэрства ўнутраных спраў.

Высокая Палата!

Мне здаецца, што тым, хто ведае настраеньне на так-званых Крэсах цяпер і ведаў яго колькі гадоў назад, ня трэба тлумачыць, што настраеньне гэтае пагаршаецца з дня на дзень, ня гледзячы на ўсе стараньні ўраду палепшыць яго, ці, мо, іменна дзякуючы гэтым стараньням, кіраваным няўдала. Бачым, масы людзей найрозьнейшых клясаў, якія ўцякалі ад бальшавіцкага рэжыму, або тыя, якія тут з вялікаю радасьцяй спатыкалі адраджэньне Польскае дзяржавы, — цяпер легальна і нелегальна ўцякаюць да Савецкае Расеі, як да абяцанае зямлі. А тыя, якія засталіся на месцы, зьвязаныя нябывалым паліцэйскім рэжымам, моўчкі чакаюць, але гэнае чаканьне горш за адкрытыя пратэсты, бо можа неспадзявана выбухнуць у мамэнт найбольш небясьпечны для дзяржавы. Усё гэта змушае нас затрымацца над тым пытаньнем, дзе прычыны гэтакага пагоршаньня адносінаў? Перабіраючы ў думках усе адміністрацыйныя распараджэньні, датычачыя „Крэсаў“ і нацыянальных меншасьцяў, можна сьмела сказаць, што прычынаю гэтага была адсутнасьць шчырасьці ўраду да нас і да „Крэсаў“. Урад ніколі не глядзеў на меншасьці, як на раўнапраўных грамадзян, а толькі як на матар'ял для экспэрымэнтаў, які трэба, як найхутчэй, спольшчыць. Нават лепшыя распараджэньні і ўрадавыя рэформы, датычачыя „Крэсаў“, ніколі не выдаваліся з думкай правясьці іх у жыцьцё, а толькі дзеля формы і рэклямы заграніцаю, пры тым звычайна элемэнты, якія з радасьцяй спатыкалі якую небудзь рэформу і імкнуліся ўвясьці яе ў жыцьцё, лічацца мясцоваю ўладаю за элемэнт, варожа настроены да дзяржаўнасьці, а тым балей тыя, што пратэстуюць проці ўсялякага роду надужыцьцяў пры выкананьні ўставаў; аднак-жа, гэта элемэнты найбольш сьведамыя і таму заслугоўвалі-б, каб прыцягнуць іх да грамадзкае працы, каб зацікавіць іх будовай дзяржаўнае арганізацыі. Аднак-жа, бачым зусім штось іншае. Элемэнты гэтыя сыстэматычна падлягаюць рэпрэсіям, і таму мусяць працаваць нелегальна. Калі ўсё сказанае справядліва ў адносінах да палітыкі ўраду наагул, дык яшчэ балей ў адносінах да адміністрацыі на мясцох. Языковыя ўставы і спосабы правядзеньня іх у жыцьцё зьяўляюцца найярчэйшым прыкладам гэтага.

Памятаеце, паны, з якім недаверыем спаткалі мы гэныя ўставы, прадбачачы, што, пры пануючых адносінах адміністрацыі да нацыянальных меншасьцяў, гэтыя ўставы рэальна нічога не прынясуць. Характэрным зьяўляецца тое, што навет народ спаткаў гэтыя ўставы з вялікім недаверыем, прадбачачы ў іх якуюсь правакацыю. Мы, паслы Сойму і Сэнату, ня гледзячы на свой скептыцызм, стараліся, як маглі, каб недаверые народу рассеяць, маючы надзею, хоц і вельмі малую, што ў гэтым выпадку ўрад будзе на адпаведнай вышыні.

Але, на жаль, трэба прызнацца, што найбольш недаверчывыя элемэнты мелі слушнасьць; выданыя да ўставаў інструкцыі, зводзячы да мінімума значэньне гэтых уставаў, былі повадам для адміністрацыі на мясцох дзеля насьмешкаў, дзеля новых рэпрэсіяў, нідзе ня выявілі шчырага спачуваньня, а толькі яшчэ больш раззлавалі і без таго мала нам спачуваючую адміністрацыю. Каб ня быць галаслоўным, магу прывясьці факт выступленьня забраніраванага Навагрудзкага ваяводы п. Янушайтіса, які пад-час школьнай акцыі зрабіў масавыя рэвізыі на цэлым абшары ваяводзтва; упярод пацярпелі тыя, хто паверыў у шчырасьць ураду і распачаў акцыю ў напрамку правядзеняя ў жыцьцё гэтых уставаў. Рэзультат масавых арыштаў быў наступны: з 1659 арыштаваных цяпер засталося пад арыштам толькі 48 асоб, але і гэтыя вельмі магчыма, што будуць звольнены з прычыны адсутнасьці падставаў дзеля абвінавачаньня. У лічбе арыштаваных дагэтуль знаходзіцца пад арыштам кандыдат на пасла, пан Сабалеўскі, які быў арыштаваны, відаць, толькі затым, што быў кандыдатам на пасла ў Сойм ад нацыянальных меншасьцяў. З гэтае трыбуны сьцьвярджаю, што ён дагэтуль ніякай палітыкай не займаўся і пакараны зусім бязьвінна, не магу не сказаць, што апрача ўспомненай лічбы арыштаваных, у часе сёлетняга вясеньняга бездарожжа вялікшая лічба людзей двойчы асобаў была сагнана паліцыянтамі і войскам на пастарункі паліцыі, дзе, пратрыманыя ў працягу няпоўных 24 гадзін, усе былі звольнены без выясьненьня, што ня бралі яны ніякага ўчасьця ў процідзяржаўнай працы.

Навет палажэньне тых, што ня былі арыштаваны і пасаджаны ў турму, далёка разыходзіцца з паняцьцем асабістае вольнасьці; пераважна датычыць гэта тых, якія не прызнаюць польскага „obywatelstwa“, гэта людзі, якія знаходзяцца без апекі права і якія кожную мінуту баяцца за свой лёс. Я ўжо і не гавару аб Вэрсальскім Трактаце, які прызнае бяз ніякіх фармальнасьцяў грамадзянамі ўсіх асобаў, стала жывучых на тэрыторыі Польскае Дзяржавы. Трактат гэты, ведама, ня выкананы. Інструкцыі-ж, выдаваныя Міністэрствам Унутраных Спраў, аб якіх было гаворана, што нібы маюць „аблягчыць“ атрыманьне „obywatelstwa“,—фактычна ня толькі не аблягчылі атрыманьня „obywatelstwa“, але яшчэ ў большай меры ўтруднілі яе. Справы аб „obywatelstwie“ асобаў, якія маюць паўнейшае права на гэтае „obywatelstwo“, валяюцца сотнямі і тысячамі ў бюрах па 2—3 гады бяз ніякага жаданьня з боку ўлады зрабіць штосьці ў гэтым напрамку. Тыя-ж, што стараюцца аб „obywatelstwie“, адно дзякуючы паперцы, сцьвярджаючай права „obywatelstwa“, наражаны на вялікія прыкрасьці, вельмі часта пазбаўляюцца апошняга кавалка хлеба, звальняюцца са службы, пазбаўляюцца права займацца вольнымі прафэсыямі. Панове, ці можа мець у сабе пачуцьцё грамадзкае любві да Польшчы той, хто ў працягу некалькіх гадоў ня ведае, ці заўтра ён будзе грамадзянінам Польшчы, ці грамадзянінам якойсьці іншае дзяржавы? Ведаю выпадак, калі аднаму грамадзяніну, дзяды і прадзеды якога жылі ў Польшчы,—выдалі дакумант, у якім у рубрыцы „przynależność państwowa“ было напісана: „bezpaństwowy obcokrajowiec“. Гэткае разнароднасьці людзкіх расаў ніхто яшчэ, здаецца, ня выдумаў, і трэба, відаць, лічыць гэта за вялікія адкрыцьці.

Вось, яшчэ адзін жыцьцёвы прыклад. Бацюшка царквы ў Снове, Нясьвіжскага пав., сьв. Сьцяпан Арэнь радзіўся ў 1846 г. ў Навагрудзкім пав., 79-летні старык, які быў на парахвіі ў Навагрудчыне ў працягу 58 гадоў, з якіх 41 год у м. Снове, падаў Нясьвіжскаму старасьце 1-га красавіка 1924 г. просьбу аб пашпарце. 8-га студзеня 1925 г., гэта значыць цераз 1 год 9 месяцаў і 7 дзён, што зьяўляецца доказам „інтэнсыўнай“ працы ў старостве пры выпаўненьні справаў першараднае вагі, пэтэнт атрымаў адмоўны адказ, паклікаючыся на тое, што ён ня мае патрэбных кваліфікацыяў для пацьвярджэньня „obywatelstwa“, апрача таго, праз паліцыю сказалі бацюшцы, што ён можа атрымаць толькі „карту пабыту“ і адначасна даецца яму права распачаць стараньні аб наданьні „obywatelstwa“. І гэтак чалавек, які пражыў і працаваў у граніцах Рэчы Паспалітае праз 79 гадоў жыцьця,—чалавек, які, быць можа, ужо блізка магілы, чалавек палітычна няшкодны, не дастаў „obywatelstwa“, толькі дзякуючы капрысам старасты. Сын сьвяшчэньніка, Вячаслаў Арэнь, атрымаў пашпарт, але, як толькі паступіў за вучыцеля ў беларускай гімназіі ў Клецку,—пашпарт той па прыказу Нясьвіжскага Старасты ўраз-жа ў яго адабралі. Выпадкі адбіраньня пашпартоў ад праваслаўных сьвяшчэньнікаў тлумачыліся нат' і тым, што, хоць сама асоба і мае доказы ўраджэньня і сталага жыцьця на тэрыторыі, якая цяпер знаходзіцца ў граніцах Польшчы,—аднак-жа, продкі яго, можа, былі выхаджэнцамі з Сыбіру, а калі продкі ня былі элемэнтам прышлым (наплывовым), — то, калі ласка, дакажэце гэта!.. Ясна, што крэсавая адміністрацыя дасканальна ведае, што пэтэнт ня зможа здаволіць усіх гэтых вымаганьняў; як рэзультат гэтага, будзе палажэньне бяз выхаду, адміністрацыя-ж будзе мець магчымасьць рабіць экспэрымэнт, які толькі для яе будзе пажаданы. Для нас ясна, што, калі-б урад меў добрую волю і шчырую ахвоту, то з гэтаю справаю цяпер, калі ўсякая рэпатрыяцыя і эміграцыя ўжо закончылася, можна было-б скончыць раз на заўсёды ў працягу 2—3 месяцаў, але на гэта разьлічаць вельмі трудна, бо зьменшылася-бы самаволя крэсавае адміністрацыі, а ўрэшце, што зрабіць з штатам урадоўцаў, якія гэтак сумленна трымалі ў страху прад польскім урадам большасьць крэсавых грамадзян?..

Ня можна прайсьці моўчкі міма справы самаўрадаў, дзеяльнасьць якіх гэтак згодна была крытыкавана прадстаўнікамі ўсіх партыяў і гэтак праўдзіва ахарактэрызавана адным калегай, які сказаў, што самаўрадамі называюцца яны толькі таму, што там „урадуе сам староста“.

Крэсавыя самаўрады ў большасьці зьяўляюцца крыніцаю для павялічваньня даходаў п. Старосты і некалькіх бесклапотных асобаў, уцякаючых ад цяжкай працы і стараючыхся жыць на кошт мазолістых народных грошаў.

Гэтакія самаўрады, дзе няма выбраных прадстаўнікоў народу, зьяўляюцца абсурдам, з якім даўно ўжо пара пакончыць; гэта паваенны пəражытак, які як найхутчэй трэба перафармаваць у інстытуцыю, карысную для народу, які плоце на яго падаткі. Не адзін раз меў магчымасьць гутарыць з прадстаўнікамі гэтых інстытуцыяў і прыглядзіцца да іх дзеяльнасьці, заўсёды, аднак, меў безнадзейнае ўражаньне. Так, напрыклад, у прыватнай размове з адным самаўрадавым інспэктарам, я зьвярнуў увагу на тое, што ўрадоўцы зусім не знаёмяць сяброў сойміку—прадстаўнікоў сялян з праектамі і плянамі, якія бываюць на парадку дня соймікавых паседжаньняў, а толькі карыстаюць з іх, як з матэрыялу бяз голасу, дзеля прагаласаваньня справы. На гэта інспэктар адказаў: „Пан сэнатар ня ведае, што іх гэта мала абходзіць і мала цікавіць, і што яны толькі цікавяцца справаю сутачных“. Тлумачэньні хіба—што не патрэбны.

Дзеля прыкладу пастараюся з'ілюстраваць дзеяльнасьць Баранавіцкага сойміку і яго кіраўніка пана Старосты.

Бюджэт на бягучы год балянсуе ў суме 466.984 зл. 68 гр., з дэфіцытам 128.848 зл. 97 гр.

55,31% бюджэту вызначаецца на ўтрыманьне дзяржаўнай паліцыі, адміністрацыі, канцылярыі, сойміку і толькі 44,59%—на фактычныя патрэбы павету. Старосту, як старшыню і кіраўніка, гэта мала абхо-

дзіць; яго мала цікавяць справы самаўраду ў будучыне, але яму толькі йдзе аб тое, каб толькі цяпер староста меўся добра. Як характэрыстычны прыклад яго дыктатарскага нахілу, магу паказаць на наступны факт:

Адзін з сяброў самаўрадавага аддзелу, былы бурмістр м. Баранавіч, цяпер сябра мястовае рады, начальнік пажарнай ахраны і сябра іншых грамадзкіх арганізацыяў, — чалавек, які ў Баранавічах паставіў памятнік заняцьця польскім войскам гэтага места, а цяпер па яго ініцыятыве і стараньням будуецца памятнік для нязнанага жаўнёра,—іменна ў гэтага чалавека п. Староста стараецца пры кожнай магчымасьці праводзіць безрэзультатныя рэвізыі, хочучы скампраматаваць яго нібы процідзяржаўнаю працаю. Робіцца гэта толькі затым, што ён выступае апазыцыйна ў адносінах да старосты на соймікавых паседжаньнях; самалюбству і бястактнасьці няма канца.

Гэтак, напрыклад, нядаўна п. Староста захварэў на аўтамабіль. Дзеля таго, што дастаць крэдыт са скарбу дзяржавы на гэтую мэту ня ўдасца і што соймік, апрача ўспомненага дэфіцыту, грошай ня мае, п. Староста змусіў мястовую раду купіць аўтамабіль на рахунак места і забірае гэты аўтамабіль на свае патрэбы. Ня кажучы аб тым, што, з прычыны стану дарог, якімі можна карыстацца ледзьве ў працягу 3—4 летніх месяцаў, аўтамабіль не зьяўляецца неабходнасьцяй; павет мае лучнасьць чыгункай на чатыры бакі, а ў выпадках неспадзяваных староста можа карыстацца цягніком „надзвычайным", — дык для магістрату ўсё-такі гэты аўтамабіль зусім непатрэбны. Магістрат мае палову вуліцаў не брукаваных, нямашака лазьні, будынкаў для грамадзкіх патрэбаў, школьных будынкаў, навет дзяржаўная гімназія месьціцца ў нанятым праз бацькоў дзяцей будынку, але, каб не псаваць адносінаў з старастаю, места траціць на зусім непатрэбную для яго рэч 5.000 зл., якія маглі-б быць выкарыстаны больш рацыянальна—на самыя неабходныя патрэбы. Калі ў сувязі з гэтай купляй паміж магістратам і старастаю паўсталі непаразуменьні, то гэты апошні змушаець соймік да фармальнай куплі аўтамабілю ад магістрату, але соймік грошаў ня мае, і таму места ня можа атрымаць ані аўтамабілю, ані выданых на яго грошай.

Характэрна яшчэ і тое, што ў распараджэньні старасты і сойміку—4 пары коняў, якія мусяць абслужваць службовых раз'яздных, але коні гэтыя заняты абробкаю зямлі назначанай асаднікам, якая, аднак-жа, знаходзіцца ў распараджэньні старосты і сойміку.

Ясна, што кожная дзяржаўная праца заслужвае на падтрыманьне, я нічога ня меў-бы проціў падтрыманьня высілкаў старосты адносна да аўтамабілю, калі-б гэта павялічыла інтэнсыўнасьць яго працы.

Каб Высокая Палата магла пераканацца ў інтэнсыўнасьці працы Баранавіцкага Староства, паклікаюся на дзьве просьбы з адпаведнымі прылажэньнямі, паданыя староству 12-га сьнежня 1924 г., сялянамі в. Кілненіца, Сталавіцкае гм., Баранавіцкага пав., Цярэньція Насуто і Мікалая Русяка, у справе пажычкі на адбудову зьнішчаных вайною гаспадарак — на падставе ўставу з дня 6-га траўня 1924 г.

Пяць месяцаў праляжалі гэтыя справы бяз усялякага руху, у працягу 5 месяцаў староства не пасьпела навет прылажыць пячаткі і нумар прыймовага дзеньніка, а калі церплівыя пэтэнты ў пачатку гэтага месяца зьвярнуліся да староства, каб даведацца аб палажэньні сваіх справаў, то ім аддалі іх дакумэнты і лаканічна сказалі: „proszę przyść jeszcze za pół roku". Факт гэты сьведчыць ня толькі аб хуткасьці спаўненьня спраў у старостве, але і аб ступені зацікаўленьня патрэбамі мясцовай люднасьці.

Пры гэтакай працы крэсавае адміністрацыі, дбаючай толькі аб асабістых выгадах, але не аб карысьці дзяржавы і народу, ніякіх пазытыўных рэзультатаў не прынясуць перамены ў складзе вышэйшае адміністрацыі дзяржавы. Стараньні міністраў Тугутта і Смульскага,—думаю, што шчырыя — ні да чаго не давялі, а таму, асабіста вітаючы назначэньне Міністрам Унутраных Спраў п. Рачкевіча, знатака гэтае часткі Крэсаў, якой прадстаўніком зьяўляюся, — перад усім выразіў-бы яму пажаданьне заняцца паважна пытаньнем аб перамене асабістага складу крэсавае адміністрацыі, бо без таго ўсе яго стараньні, як бы яны ні былі добрыя і шчырыя, будуць безрэзультатнымі.

Вельмі часта нас, паслоў, і тыя нацыянальнасьці, якія мы прадстаўляем, абвінавачваюць у недахваце лёяльнасьці да Польшчы. Мне здаецца, што ў гэтым крыецца вялікае непаразуменьне. Калі пад лёяльнасьцяй разумець вялікую любоў да польскае культуры, або поўную гатоўнасьць стаць аб'ектам гэтае культуры, то бязумоўна ні ў нашым беларускім, ні ў украінскім, ані ў расейскім народзе таго ня знойдзеце. Кожны народ любіць сваё нацыянальнае аблічча, сваю ўласную культуру і з ёю хоча застацца. Але, калі пад лёяльнасьцяй будзе разгарацца гатоўнасьць іншых нацыяў прыязна працаваць на агульную карысьць разам з вамі і навет пад вашым кіраўніцтвам на маральных падставах узаемнага шанаваньня і на палітычных прынцыпах, выпрацаваных, хоць і бяз нашага ўчасьця, самым вольным польскім народам у Уставаўчым Сойме і абгаворaных у польскай Канстытуцыі з 17-га сакавіка 1920 г., дык гэтакую лёяльнасьць вы заўсёды ў іх можаце спаткаць. Вы спаткаеце ў іх яшчэ большую, нязвычайную цярплівасьць і выбачальнасьць да ўсіх вашых абмылак і гатоўнасьць на ўсё і добрае і благое адказваць адным і тым самым вольным старапольскім: „Хай Бог заплаціць", абы толькі гэтыя абмылкі не апіраліся на агульных няшчырых і пагардлівых адносінах. На жаль, мусім сьцьвярджаць факт, што сярод большасьці дзяржаўных і грамадзкіх дзеячоў, пераважна з тых, што зусім ня ведаюць нашай старонкі, беларускага і ўкраінскага—навет і расейскага народу, пануе думка, што гэта народы ніжэйшае культуры, здольныя толькі да таго, каб стацца матар'ялам для палітычных эксперымэнтаў і шырэньня сярод іх польскае культуры. Гэтакіх адносінаў да сябе ані водзін сумленны народ выбачыць ня можа, і гэткія адносіны заўсёды бываюць прычынаю розных непаразуменьняў. Дык і мы, як прадстаўнікі гэтых нацыяў, ня можам выйсьці з свайго апазыцыйнага становішча, пакуль ня ўгледзім фактычнай глыбокай перамены ў адносінах да нас.

У знак гэтакага нашага чаканьня мы змушаны галасаваць проціў бюджэту Міністра Унутраных Справаў.

„Зямельная рэформа" у Сойме.

22/VI пачалася ў Сойме расправа над законапраектам „аб парцэляцыі і асадніцтве".

Як і спадзяваліся, пачатак гэты адзначыўся скандаламі.

Дакладчыкам праекту быў п. Макульскі, „пястовец", ведамы ўсім тым, што разам з п. Кернікам, калі абодва былі на чале „Галоўнага Зямельнага Ураду",—рабіў розныя машэнствы пры парцэляцыі маёнтку „Дойліды" коштам малазямельных сялян, але на карысьць родных сваіх і нейкага „амэрыканскага" банку, у якім галоўным пайшчыкам быў п. Кернік. Усё гэта было сьцьверджана Дзяржаўным Кантралерам Польшчы. Ад таго часу ўсіх пястоўцаў так і празвалі „дойлідзяжамі". Дык вось, калі гэты „зямельны бандыт" узышоў на трыбуну, „вызваленцы" пачалі стукаць у лаўкі, і крычаць „вон!".

Паседжаньне было перарвана і скліканы Канвэнт Сэньёраў, які пастанавіў — разьдзяліць гэтыя ня зьвязаныя лягічна і праўна рэчы: дакладчыкам пакінуць „дойлідзяжа", але справу аб яго абвінавачаньні аддаць зараз-жа ў „маршалкоўскі суд".

Бяз „музыкі" ўсё-ж такі не абыйшлося. У сувязі з гэтым Вызваленцы падалі ў Сойме інтэрпэляцыю—у справе ігнараваньня ўрадам рэзультатаў сьледзтва Дзяржаўнага Кантролю, які **сьцьвердзіў надужыцьці п. Макульскага.**

Важнейшыя здарэньні.

У Польшчы.

Перагаворы жыдоўскіх паслоў з польскімі міністрамі.

Перагаворы жыдоўскіх паслоў з польскімі міністрамі блізкі да канца. 22 адбылося апошняе паседжаньне, пасьля чаго рэзультаты „гандлёвай канфэрэнцыі" будуць адданы на разгляд Палітычнага Камітэту Рады Міністраў, які ўжо пастановіць, колькі і чым заплаціць жыдам у Польшчы—за „лёяльнасьць" іх прадстаўнікоў у Сойме.

„Першыя крокі міністра Рачкевіча".

Газэты паведамілі, што ў Сойм пададзены ўрадам 2 важныя „крэсавыя" законапраекты—аб зьмене назову „Віленскага Округу" на „Віленскае Ваяводзтва" і—аб... перакройцы граніцаў Віленскага, Навагрудзкага і Палескага ваяводзтваў...

Гэта—першы плод міністэрскага генія п. Рачкевіча, першыя яго крокі.

Трэба прызнаць іх вельмі характэрнымі і сымвалічнымі.—Далей гэтых чыста чыноўніцкіх,—фармальна-адміністрацыйных, але затое—запраўды „беспартыйных", „рэформаў" на Крэсах новы міністар, можна думаць, ня пойдзе...

Трэбаваньні радавага пасла Войкава.

З Варшавы (праз Бэрлін) пішуць, быццам радавы пасол Войкаў, вярнуўшыся з ССРР, патрэбаваў ад польскага ўраду пазбаўленьня права пабыту ў Польшчы галоўных супрацоўнікаў проці-радавай (і паляна-фільскай) газэты „За Свободу" — і іншых асоб—лікам усяго 30.

Заграніцай.

„Агонь Вільні.

Асаблівае „сьвяткаваньне" наладжана было па ўсей Літве ўноч на Купалу.

Па ўсіх узгорках Літвы былі распалены вогнішчы,—каб увесь народ літоўскі гэткім чынам аб'яднаўся, „бачучы" адзін аднаго,—у адзіным пламенным жаданьні, гарэў адзіным „агнём Вільні"...

Сьвята так і названа—„агнём Вільні"...

Нямецкія" маніфэстацыі ў Данцыгу.

У апошнія дні—з прычыны нацыянальнага манархічнага сьвята Нямеччыны—у Данцыгу адбыліся вялізарныя маніфэстацыі нямецкіх дзяржаўных сымпатыяў яго насяленьня. Аграмадныя таўпы народу—галасна „прысягалі на вернасьць Нямеччыне", як пішуць польскія агенцтвы.

Важная заява нямецкага пасла ў Маскве.

Нямецкі пасол пры Радавым урадзе заявіў, прыехаўшы ў Бэрлін, што, паводле яго пераконаньня, нямецкі ўрад не павінен прымаць на сябе ніякіх абавязкаў, ані рабіць ніякіх крокаў „на Усходзе", якія-б папсавалі адносіны між Нямеччынай і ССРР.

Дык ясна, аб якіх „кроках на Усходзе" ідзе мова... Зразумела, што ані проці ССРР, ані проці Кітаю без Нямеччыны „Эўропа" — дый разам з Амэрыкай і

Лясное возера.

Дрэмле абсаджана лесам адвечным,
Цінай засланае возера ў лесе;
Шастае сьціха асока і аер,
Нудныя казкі куст з кустам шапоча.

Сосны і вязы, дубы і асіны
Вокала возера вартай пасталі,
Долу ківаюць паклоны нямыя,
Небу малітву таёмную твораць.

Возера! Возера! Йду к табе смутны
Сэннаю пушчай, амшалаю сьцежкай, —
Жоўтае лісьце шасьціць пад нагамі,
Шчокі калючка сасновая шчыпе.

Сам з сабой на-сам пад дубам саджуся, —
Вочы і думкі пабеглі далёка...
Сьцішка над возерам, воблачка ў небе...
Недзе запелі Узьвіжаньне гусі.

Янка Купала.

(„Безназоўнае").

Японіяй—ня зробяць нічога. Дык і спакушаюць Нямеччыну „эўрапэйцы"...

Падгатоўка да ачышчэньня абшару Руры.

Французская Рада Міністраў пастанавіла выдаць загад аб падгатоўцы да эвакуацыі—у абяцаны Нямеччыне тэрмін—Рурскага абшару.

Французскія камуністы—проці вайны ў Марокко.

Камуністычны дэпутат Дорыо падаў у парлямант запрос ураду ў справе мірных прапазіцыяў, зробленых Абд'эль Крымам Францыі праз англійскі ўрад.

Сэнсацыю ў Францыі зрабіла заява прэм'ера аб тым, што камуністычны дэпутат Дорыо праз увесь час падтрымлівае зносіны з Аб'эль Крымам, якому ад імя французскіх камуністаў абяцаў аддаць усю паўночную Афрыку...

У кватэры дэпутата зроблены вобыск, пры якім знойдзены важныя дакумэнты і ваенныя пляны.

Дэпутат Дорыо даў ужо паказаньне ў сьледчага, якому заявіў пратэст проці вобыску, але прызнаў, што ўсё знойдзенае ў яго належыць да яго.

Французскі ўрад дамагаецца ад парляманту выдачы дэпутатаў Дорыо і Морлі суду—па абвінавачаньню ў здрадзе дзяржавы. (Як у часе вайны з немцамі — п. п. Мальві і Кайо, якія цяпер... міністрамі і самі дамагаюцца выдачы „здрадніка" Дорыо...).

Спадзяюцца вялікіх дэманстрацыяў і разрухаў у Парыжы, выкліканых камуністамі.

Французская дэмакратыя хоча вайны!

За апошнія тыдні ў Францыі шмат пісалася аб магчымасьці развалу сацыялістычнае большасьці ў парляманьце, на якую апіраецца ўрад п. Пэнлевэ. Падставай гэткае пагрозы зьяўляюцца фінансавыя цяжары, якія ўзлажыла на народ імпэрыялістычная палітыка... самай-жа французкай дэмакратыі! У сувязі з гэтым спадзяваліся, што на паседжаньні парляманту 23 чэрвеня, на якім Пэнлевэ выступаў з вялікай прамовай у справе вайны ў Марокко.

Аднак, аказалася, што ўсе французскія дэмакраты і сацыялісты пагадзіліся, калі закранулі справу панаваньня Францыі над Марокко. Вялізарная большасьць парляманту ў ліку 510 дэпутатаў (проці 30 паслоў камуністаў) пабагаславіла п. Пэнлевэ на далейшае вядзеньне вайны ў Марокко, высказаўшы яму сваё даверые...

Паседжаньне закончылася бітвай паміж дэпутатам Піко і камуністам Дорыо.

Клапоты кітайскага пасла ў Парыжы.

З Парыжу даносяць аб запраўды дзіўным, але характэрным здарэньні.—Група кітайскіх патрыётаў („ПАТ" ведае, што гэта ўсё—камуністы...)—лікам 100 асоб—напала на гмах кітайскага пасольства, перарэзала ўсе тэлефонныя дроты і пагрозамі змусіла кітайскага пасла ў Парыжу падпісаць загадзя прыгатаваныя дакумэнты і адозвы, пахваляючыя дзейльнасьць „бунтаўшчыкоў" у Кітаі. Толькі адзін з нападаўшых арыштаваны, рэшта скрылася.

Падзяка кітайскіх работнікаў.

Найвышэйшая рада кітайскіх прафэсіянальных саюзаў пераслала па тэлеграфу гарачую падзяку кітайскіх работнікаў цэнтральнаму ўраду англійскіх праф. саюзаў—за маральнае падтрыманьне вызвольнае забастоўкі, запрашаючы прадстаўнікоў англійскіх работнікаў у госьці ў Кітай.

Падгатоўка да „карацельнай экспэдыцыі" проці Кітаю.

Англійскія газэты паведамляюць, што ў кітайскіх водах ужо ёсьць 16 англійскіх і французскіх ваенных караблёў. У бліжэйшыя дні мае закончыцца ўся далейшая падрыхтоўка англійскага флёту да паходу на Далёкі Усход, дзе насьпяваюць „вялікія здарэньні"...

Хроніка.

Яшчэ адзін юбілей. Сёлета мінае 10 гадоў ад дня нарадзін першае беларускае пачаткавае школы.

Школа гэтая была адчынена ў часе нямецкай акупацыі—13 лістапада 1915 года—ў Вільні ў доме № 44 пры Сьвята-Юрскім праспэкце (цяпер вул. Ад. Міцкевіча). Арганізатарам быў Беларускі Камітэт помачы ахвярам вайны.

Напамінаючы нашаму грамадзянству аб гэтым важным культурным юбілеі, спадзяемся, што названы Камітэт разам з Цэнтральнай Школьнай Радай, Т-ва Беларускае Школы паруціцца аб тым, каб, як належыць, адсьвяткаваць дзень 13 лістапада.

Беларускі пратэст проці конкордату. „Słowo“ даведываецца з Коўны, што старшыня Беларускае Нацыянальнае Рады падаў папе вельмі востры пратэст проці конкордату з Польшчай, якім вельмі пакрыўджаны беларусы.

Беларускія падручнікі — лацінікай. Міністар асьветы п. Ст. Грабскі заказаў вучыцелю п. Любічу-Маеўскаму апрацаваньне беларускага лемэнтара і першага чытаньня, якія будуць надрукаваны коштам міністэрства — **лацінскімі літэрамі.** Гэтымі падручнікамі будуць карыстацца ў тых „двуязычных“ школах, якія п. Грабскі мае паадчыняць з пачатку новага школьнага году, ламаючы свой уласны закон з 31. VII. 24 г. аб дапушчэньні чыста беларускіх школ.

Юдава работа. Беларускія часопісі ня раз зьмяшчалі карэспандэнцыі аб тым, як беларуская вёска бароніцца ад апалячываньня праз розныя польскія „кулкі“ і тэатры. Польскія прадстаўленьні на вёсцы байкатуюцца сялянамі, сьвядомымі свайго нацыянальнага абавязку.

Вось-жа, каб усё-ж такі шырыць польшчыну праз сцэну, банда, з‘арганізаваная „доктарам“ Павлюкевічам, за юдавы срыбнікі занялася арганізацыяй мяшаных **польска-беларускіх** спэктакляў. Як піша „Kur. Wil.“, павлюкевічаўскія агенты — нейкі Шыбут з Сіняўкі і Корбут—з‘арганізавалі ў в. Дунайчыцах, Нясьвіжскага павету, гэткі польска-беларускі спэктакль, паставіўшы адну беларускую п‘еску і дзьве польскія.

Як бачым, п. Павлюкевіч „працуе“ точна па „двуязычнаму“ рэцэпту п. Ст. Грабскага. Вось, на што былі дадзены „жывой нябожчыцы“ так-званай „Часовай Беларускай Радзе“ 500 злотых падгучнай фірмай: на „беларускі“ тэатр!...

З турмы проста ў Сойм. З Наваградку пішуць, што старшыня Беларускага Пасольскага Клюбу Рагуля паведаміў седзючага ў Наваградзкім вастрозе кандыдата па сьпіску № 16 Сабалеўскага аб тым, што ён мае заняць мейсца злажыўшага мандат п. Кахановіча, як дэпутат ад Наваградзкага вокругу.

Характэрна гэтая „казённая кватэра“ ў Польшчы—для тых, каго беларускі народ абдорывае сваім найвышэйшым даверыем...

Ізноў „актывісты“! „Słowo“ выясьнае склад рэдакцыі „бутэрброднае“ беларускае часопісі „Сялянская Воля“, якая пачала выхадзіць у Баранавічах. За рэдактара падпісаны тамака Уладзімер Гоголь, але фактычным рэдактарам быццам-то зьяўляецца Міткевіч, галава партыі беларускіх „актывістаў“. Заступнікам яго мае быць „беларускі літэратар і гісторык“ Зенкевіч.

„Słowo“ толькі тут нешта, відаць, наблутала з іменьнямі, бо кажа аб **Уладыславе** Міткевічу, калі галавой „актывістаў“ зьяўляецца **Аўген** Міткевіч, вядомы ў Горадні ў сувязі з растратамі грамадзкіх грошы ў тамтэйшым беларускім прытулку, захопленым „актывістамі“. Таксама і Зенкевіча, як літэратара і гісторыка, мы ня ведаем, а ведаем Земкевіча, — дык ці-ж бы гэта быў ён?

За прыкладам Вільні. Польскія газэты пішуць, што ў Горадзенскай польскай гімназіі амаль не паўтарылася тая-ж „бомбавая трагедыя“, якая сталася ў Вільні.

Уратавала гмах гімназіі і ўсю „пэдагагічную“ раду толькі тое, што ў гэтым „Садоме“ знайшоўся адзін „праведнік“—адзін вучыцель, якога моладзь любіла... Дык яго аднаго і папярэдзілі, каб ён ня йшоў у... „совет нечестивых“... А той, зразумела, папярэдзіў аб рыхтаваным узрыве ўладу...

Адначасна паведамляюць з Слоніма, што тамака некалькі слабейшых вучняў, якім пагражаў „правал“ на выпускных экзаменах, паслалі вучыцелю Барысэвічу пісьмо, папераджаючы, што, калі будзе „рэзаць“, дык яго заб‘юць. У дзень раздачы атэстатаў, калі выявіліся рэзультаты „рэзаньня“, „зрэзаныя“ вучні ўначы падкраліся да кватэры Барысэвіча ды праз вокны пачалі страляць з рэвальвэраў і кідаць вялікія каменьні. Кватэра зьнішчана, але „пэдагог“ астаўся цэлы...

Чытайце і пашырайце сваю беларускую газэту

Прачытаўшы, аддай другому!

Грамадзяне падпішчыкі!

Добра ведаеце, скольні ўжо пашло газэт беларускіх на той сьвет, дзякуючы частым канфіскацыям. Ня лепшы лёс спаткаў толькі што нарадзіўшуюся нашу газэту „Іскру“: з першых трох нумэроў два былі сканфіскаваны! Для нас—гэта забойства. Газэта ня ў сілах пакрываць вялізарныя страты ад гэтага, якія могуць давясьці і нашу часопісь да перадчаснае сьмерці. Наша газэта служыць беларускаму працоўнаму сялянска-работніцкаму народу. Дык Ваш абавязак да гэтага не дапусьціць. Споўніце свой прад ею абавязак! Сьпяшыце прысылаць грошы, хто вінават газэце.

Рэдакцыя.

Карэспандэнцыі.

З жыцьця Дзісьненшчыны.

Аб парадках на „фальварках“ с. п. пана Гонсёровскага вельмі многа пісалася ня толькі ў бел. прэсе, але на‘т і ў роднай яму—польскай, На гэтых „фальварках“ і кралі, і куплялі сьвіней, забаўляліся ў палітычную паліцыю, білі дзяцей, а часам і іхніх бацькоў, урэшце ўзяліся за бомбы і рэвальвэры, пачалі вешацца і труціцца—наагул, як належыцца ў гаспадарцы, гдзе „культура“ пачала выліваццa праз берагі. Кажуць: які верх, такі і спод—і які спод, такі і верх. Дык і на малых „фальварках“ „культура“ ажно прэць.

Гэтак і ў Празароцкай школе (Дзісенск. пав.) неяк ня вельмі „культурна“. Летась застрэлілася вучыцелька Гурная, — але запісалі, што выпадак быў ад „неасьцярожнага“ абходжаньня з рэвальвэрам; толькі-ж „неасьцярожнасьць“ была цікавая, бо куля трафіла проста ў вісок... Ня гэтак даўно ў той-жа школе вучыцелька Марыя Довмонт гэтак-жа „неасьцярожна“ напілася нейкай атруты, бо, калі выбілі дзьверы, дык „неасьцярогу“ знайшлі на падлодзе — сярод красак (усё-ж харашэй і культурней) блізу бяз знаку жыцьця, але пасьля доўгіх стараньняў „неасьцярогу“ адратавалі ад сьмерці.

Цяпер М. Д. тлумачыць, што яна была „bardzo zdenerwowana“ і дастала спазмаў (ад вялікае дозы хініна). Як яно ні было, але зьявішча даволі характэрнае дзеля польскай школы, бо яшчэ аб гэтакай „культуры“ ў беларускіх школах нешта ня чуваць. Гдзе ўжо нам раўняцца!

— У гадзіны нашага „райскага“ жыцьця — апрача бесканечных падаткаў, яшчэ зьбіраюць часам і „самахвотныя“ ахвяры на ўсялякія мэты. Зьбіралі на аэрапляны, на „macierz szkolną“, на рэпатрыянтаў, на інвалідаў — (чытай—асаднікаў). Ня гэтак даўно ў адным мястэчку зьбіралі на нейкую „wycieczkę“ вучняў народнае школы. Але гэтакага збору, які здарыўся ў м. Празароках Дзісен. пав., — дык яшчэ пэўна ніхто і нідзе ня чуў.

Войт тамтэйшае гміны, пан Стшалковскі (той самы, што адмаўляўся сьведчыць дэкляраціі на белар. школу і трэбаваў за гэта аплаты) арганізаваў збор ахвяр (па падпісным лістам) на „przyjęcie“ дэлегата ўраду п. Рачкевіча, які аб‘яжджае Дзісенскі павет. Але толькі не пашанцавала пану войту паказаць сябе перад начальствам, бо аб гэтым зборы „ахвяр“ даведаўся Дзісенскі староста і прызываў да сябе „беднага“ войта“, і вельмі „honorowy“ пан Стшалковскі, як кажуць, пасьля гэтае бяседы быў „bardzo zdenerwowany“. (Усюды „нэрвы“ — каб іх ужо палярыш!). Што назьбіралі на „przyjęcie“ пана дэлегата, добра ня ведама, але, як казала адна пані з маёнтку, якой сьмела можа паверыць і пан дэлегат, дык яна сама бачыла адзін падпісны аркуш, гдзе ў ліку ахвяр значылася: булка хлеба, 1/8 ф. гарбаты, палачка цыкорыі, 1/2 klg. кілбасы і ажна... 30 грошаў.

Ну, чым ня шчодрасьць „прыраджоных“? Але яно сабе—зьбірайце на здароўе, толькі Вільні і часам Варшаве ня шкодзіць ведаць, як кампрамітуюць у вачах на‘т польскага грамадзянства вышэйшую ўладу яе ніжэйшыя падуладныя.

Зязюля.

Беларусы у Латвіі.

Т-ва беларусаў-выбаршчыкаў.

20 травеня гэтага году Міністэрства Ўнутраных Спраў у Рызе зацьвердзіла статут новага беларускага Таварыства, якое мае мэтай аб‘яднаць беларусаў для выбарчае кампаніі.

Т-ва павінна аб‘яднаць беларусаў ня толькі дзеля выбараў у Дзяржаўны Сойм Латвіі, але і дзеля выбараў у гарадзкія, павятовыя і валасныя самаўрады.

З гэтага поваду Таварыству дадзены назоў:

„Таварыства беларусаў-выбаршчыкаў у Дзяржаўны Сойм, гарадзкія, павятовыя і валасныя самаўрады ў Латвіі“.

Утварэньне гэтага Таварыства закладае, нарэшце, асяродак, каля якога могуць згуртавацца раськіданыя да гэтага часу паасобныя беларускія выбаршчыкі.

Ужо адчынены аддзелы Т-ва ў Дзьвінску, Рызе, Люцыне і Краслаўцы.

„Беларуская Хата“ у Дзьвінску.

У Дзьвінску адчыніўся Аддзел Рыжскага культурна-прасьветнага Т-ва „Беларуская Хата“.

Кангрэс беларускага вучыцельства.

Канфэрэнцыя вучыцялёў-беларусаў гораду Дзьвінску і ягонага павету, што адбылася, як мы ўжо паведамлялі, месяц таму назад 25 травеня ў Дзьвінску, намеціла было на 21—22 чэрвеня Ўселатвійскі Кангрэс беларускага вучыцельства ў горадзе Рызе.

З просьбай аб скліканьні гэтага Кангрэсу Дзьвінская Канфэрэнцыя зьвярнулася да Міністэрва Прасьветы.

Аднак, Міністэрства да гэтага часу Кангрэсу ня склікала.

У зьвязку з гэтым ёсьць думка склікаць Кангрэс па ініцыятыве беларускага культурна-прасьветнага Т-ва „Беларуская Хата“.

Гвалты ўлады над беларусамі.

Дамаганьне беларускіх культурных установаў, каб латвійскі ўрад узяў назад загад аб высылцы з Латвіі найбольш выдатных нашых культурных дзеячоў: Івана Краскоўскага, Андрэя Якубецкага і Паўліны Мядзёлка-Грыб, якіх суд апраўдаў у ўзьведзеных на іх абвінавачанях, — урадам не споўнена. Першым двум толькі прадоўжаны тэрмін высылкі, апошняя-ж ужо выехала.

„Голас Беларуса“ аб выезьдзе П. Мядзёлкі піша:

Вучыцелька П. Мядзёлка-Грыб, чакаючы адмены высылкі з Латвіі, падала заяву аб адсрочцы першпачаткова прызначанага тэрміну высылкі. Міністэрства Ўнутраных Спраў адсрочыла ёй высылку на два тыдні.

Калі прыйшоў апошні тэрмін і ўсё яшчэ ня было адказу на просьбы „Беларускае Хаты“ і „Руні“, П. Мядзёлка-Грыб паспрабавала атрымаць візы на выезд у Літву і Чэхію. У гэтым ёй было адмоўлена.

Тады П. Мядзёлка-Грыб узяла візу ў Радавую Беларусь, куды ўжо і выехала.

Беларуская эміграцыя і беларуская нацыянальная меншасьць у Латвіі страцілі дужа карысную і вялікую нацыянальна-культурную сілу.

Дзеля таго, што вызначаны на 21-ае гэтага чэрвеня **Агульны Сход Беларускага Грамадзянскага Сабраньня** не адбыўся з прычыны адсутнасьці кворума сяброў Сходу, Урад б. Беларускага Грамадзянскага Сабраньня гэтым запрашае ўсіх сяброў Сабраньня **на другі агульны сход, які адбудзецца 28-га чэрвеня г.г. а 4-ай гадз. дня** ў памешканьні Цэнтр. Школьн. Рады (Віленская 12, 6).

Парадак дня: Бягучыя справы: 1) аб разглядзе па сутнасьці пытаньня ліквідацыі Беларуск. Грамадз. Сабраньня; 2) выбары Ліквідацыйнае Камісіі.

Сход, згодна статута, будзе лічыцца правамочным пры кожным ліку сяброў.

Урад быўш. Беларускага Грамадзянскага Сабраньня.

Рэдактар-Выдавец: **М. Гэрмановіч.**

Друкарня **Н. Левін і Сын,** Вільня, Нямецкая 22.